

DOMY TYROLSKIE

na terenie
Rudawskiego Parku Krajobrazowego

Dolnośląski Zespół
Parków Krajobrazowych

Park krajobrazowy zgodnie z ustawą o ochronie przyrody obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Obszar Rudawskiego Parku Krajobrazowego z otuliną to rejon o bogatej przeszłości, w którym zachowało się wiele pomników artystycznego i kulturowego dziedzictwa. Wartości kulturowe obejmują ok. 120 obiektów z różnych okresów historycznych, które wpisane są do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Ochrony Zabytków. Charakteryzują się one niejednokrotnie średniowiecznym pochodzeniem np. jednostki osadnicze – Miedzianka i Ciechanowice. Do najcenniejszych obiektów zabytkowych należą ruiny zamków piastowskich - Bolczów (gm. Janowice Wielkie) i Sokolec (gm. Mysłakowice). Szczególnie cenne dla europejskiego dziedzictwa kulturowego są świadomie ukształtowane założenia pałacowo – parkowe w Bukowcu, Łomnicy, Karpnikach, Mysłakowicach i Wojanowie, które wpisane zostały w 2011 roku na krajową listę Pomników Historii RP. Spośród 11 obiektów aż 7 znajdują się na terenie parku krajobrazowego. Stanowią one nie tylko wartość historyczną ale także turystyczną parku jako miejsca łączącego architekturę, sztukę i przyrodę. Obszar parku cechuje także duże nasycenie zabytkami architektury sakralnej, z gotyckimi kościołami katolickimi w Janowicach Wielkich, Kowarach, Pisarzowicach, Bukowcu oraz Wojanowie. Szczególnie cenne jest założenie w Raszowie z renesansową kaplicą Schaffgotschów z 1575 roku, zawierającą płyty nagrobne i epitafia. Na obszarze parku znajdują się również szereg zabytków techniki. Charakterystyczne dla krajobrazu regionu są także budowane przez austriackich przesiedleńców domy w stylu tyrolskim, które zlokalizowane są głównie na terenie gminy Mysłakowice. Wybudowane zostały one przez rodowitych Tyrolczyków z Doliny Zillertal w Austrii, „wypędzonych” ze swojego kraju z powodów religijnych w 1837 roku.

Pomnik Johanna Fleidla

Johann Fleidl był jednym z przywódców ruchu protestanckiego w latach 30-tych XIX wieku na terenie Austrii. To jego wybrano na opiekuna i reprezentanta wszystkich interesów oraz przewodnika do nowej ojczyzny. Dzięki jego zdolnościom dyplomatycznym, król pruski Fryderyk Wilhelm III wyraził zgodę na osiedlenie się wygnańców z Tyrolu na Śląsku. Był on także pierwszym mieszkańcem Mysłakowic, który zawarł ewangelicki ślub z Sarą Baag.

Pomnik przywódcy przesiedleńców – Johannowi Fleidlowi ufundował Johann Bagg, ostatni żyjący osadnik (zmarł w 1922 roku). Gdy wyruszał z rodzicami w podróż w nieznaną miał 5 lat. Potomkowie przybyszów z 1837 roku mieszkali w Mysłakowicach do końca II wojny światowej. Po przyłączeniu Śląska do Polski podzielili los miejscowej ludności niemieckiej i zostali wysiedleni. Pomnik Johanna Fleidla został odsłonięty w 1890 roku. Aktualnie zlokalizowany jest przed pałacem w Mysłakowicach, który niegdyś pełnił funkcję letniej rezydencji króla Prus Fryderyka Wilhelma III.

Pomnik Johanna Fleidla w Mysłakowicach

Park krajobrazowy zgodnie z ustawą o ochronie przyrody obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Obszar Rudawskiego Parku Krajobrazowego z otuliną to rejon o bogatej przeszłości, w którym zachowało się wiele pomników artystycznego i kulturowego dziedzictwa. Wartości kulturowe obejmują ok. 120 obiektów z różnych okresów historycznych, które wpisane są do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Ochrony Zabytków. Charakteryzują się one niejednokrotnie średniowiecznym pochodzeniem np. jednostki osadnicze – Miedzianka i Ciechanowice. Do najcenniejszych obiektów zabytkowych należą ruiny zamków piastowskich - Bolczów (gm. Janowice Wielkie) i Sokolec (gm. Mysłakowice). Szczególnie cenne dla europejskiego dziedzictwa kulturowego są świadomie ukształtowane założenia pałacowo – parkowe w Bukowcu, Łomnicy, Karpnikach, Mysłakowicach i Wojanowie, które wpisane zostały w 2011 roku na krajową listę Pomników Historii RP. Spośród 11 obiektów aż 7 znajdują się na terenie parku krajobrazowego. Stanowią one nie tylko wartość historyczną ale także turystyczną parku jako miejsca łączącego architekturę, sztukę i przyrodę. Obszar parku cechuje także duże nasycenie zabytkami architektury sakralnej, z gotyckimi kościołami katolickimi w Janowicach Wielkich, Kowarach, Pisarzowicach, Bukowcu oraz Wojanowie. Szczególnie cenne jest założenie w Raszowie z renesansową kaplicą Schaffgotschów z 1575 roku, zawierającą płyty nagrobne i epitafia. Na obszarze parku znajdują się również szereg zabytków techniki. Charakterystyczne dla krajobrazu regionu są także budowane przez austriackich przesiedleńców domy w stylu tyrolskim, które zlokalizowane są głównie na terenie gminy Mysłakowice. Wybudowane zostały one przez rodowitych Tyrolczyków z Doliny Zillertal w Austrii, „wypędzonych” ze swojego kraju z powodów religijnych w 1837 roku.

Historia architektury tyrolskiej w Kotlinie Jeleniogórskiej

Tyrolscy protestanci, żyjąc w swoich rodzinnych stronach, byli prześladowani za ewangelickie wyznanie. W katolickiej Austrii pozbawiono ich większości praw. Nie tylko nie mogli budować kościołów ani odprawiać nabożeństw, ale nie mieli nawet praw do kupowania ziemi i stawiania na nich domów. Cesarz austriacki był niechętny dla innowierców, dlatego wydał zarządzenie zgodnie z którym mieli oni zdecydować, czy wracają do katolicyzmu, czy zostają przy swojej wierze i opuszczą Austrię. Tyrolczycy wyznania ewangelickiego postanowili opuścić swoją ojczyznę i znaleźć inne miejsce zamieszkania.

Prusy pragnąc odbudować populację po stratach wynikających z wojny 30-letniej chętnie przyjmowały imigrantów. W maju 1837 roku przywódca Tyrolczyków Johannes Fleidl po podróży do Prus otrzymał od króla Fryderyka Wilhelma III list zezwalający na osiedlenie się Tyrolczyków na Śląsku. Wstawiła się za nimi także hrabina Fryderyka von Reden z Bukowca, zaprzyjaźniona z królem Fryderykiem Wilhelmem III.

W podróż z Austrii-Tyrolu na Śląsk wyruszyło 427 osób w 6 grupach. Dystans jaki pokonali to ok. 700 km. Pierwsza grupa przybyła do Kowar we wrześniu, a ostatnia w październiku 1837 roku. Wszystkimi pracami koordynował specjalny komitet, któremu przewodniczyła hrabina Fryderyka von Reden z Bukowca. Trzy czwarte uchodźców z Tyrolu zostało w Kotlinie Jeleniogórskiej, osiedlając się w Mysłakowicach i okolicy, natomiast jedna czwarta czwarta wyruszyła w dalszą podróż m.in. do Bawarii, Ameryki Północnej.

W listopadzie 1838 roku odbyła się uroczystość przyjęcia Tyrolczyków do narodowego kościoła pruskiego. Król Fryderyk Wilhelm III postanowił odstąpić bezpłatnie część swoich ziem na budowę domów dla imigrantów oraz ofiarował im pomoc w ich powstaniu. W latach 1840 - 1860 na terenie miejscowości Mysłakowice wzniesiono osiedle tyrolskie nazwane Zillertal – na pamiątkę doliny, z której pochodzili uchodźcy. W Mysłakowicach i okolicy powstało łącznie 66 zagród tyrolskich.

Zwyczaje i kultura tyrolska

Bardzo ważnym wydarzeniem dla Mysłakowic było przybycie Tyrolczyków, a z nimi ich kultury i zwyczajów. Domy Tyrolczyków wyróżniały się spośród domów śląskich swoją odmienną architekturą, a ludzie strojem, mową i obyczajami. Przybysze próbowali zaszczepić w miejscowej społeczności swoją kulturę m.in. muzyka - jodłowanie, ubiór - elementy strojów. Mężczyźni nosili wysokie kapelusze z filcu, wełniane żakiety, skórzane spodnie do kolan i białe podkolanówki, natomiast kobiety czarne suknie z białymi fartuchami i kapelusze. Jednak nie spotkało się to z ciepłym przyjęciem, dlatego też zwyczaje tyrolskie zaczęły zanikać. Z czasem różnice pomiędzy mieszkańcami Mysłakowic i Tyrolczykami stopniowo się zacieraly. Zawierano coraz więcej małżeństw mieszanych.

W pierwszym polskim przewodniku górskim z 1849 roku pt. „Wabrunn i okolice” warszawska kuracjuszka - Rozalia Saulson tak wspomina spotkanie pary Tyrolczyków na cieplickim deptaku: „Tyrolka ubrana w czarną lub ciemnego koloru spódnicę, kaftanik czarny. Fartuch szeroki, ciemny, włosy z obu stron w grube ujęte sploty, głęboko na twarz spuszczone. Kapelusz czarny, pilśniowy [...] otoczony sznurkami kolorowych paciorek lub sztucznym kwiatem; nawet przy zajęciu gospodarskim nie zdejmuje go Tyrolka. Zastępuje on jej miejsce czepka. Tyrolczyk nosi cały ubiór z manszestru [sztruksu] czarnego, pończochy nosi białe, półbuty sznurowane”.

Typowy strój tyrolski

Charakterystyka zabudowań tyrolskich

Zachowane w dobrym stanie, do dnia dzisiejszego, domy tyrolskie stanowią unikatowy i oryginalny typ architektury drewnianej na terenie gminy Mysłakowice. Budowa domów w osadzie Erdmannsdorf - Zillerthal (dzisiejsza nazwa Mysłakowice), zgodnie ze wspomnianą historią tyrolczyków na Śląsku, rozpoczęła się od budowy tzw. „domu próbnego”. Kolejne domy tyrolskie, pod względem formy były w zasadzie bardzo do siebie podobne. Różniły się jedynie wielkością. Wzorcowe gospodarstwo tyrolskie składało się z jednego jedno lub dwupiętrowego budynku (tzw. „Streckof”) na planie prostokąta, pokryte popularnym na Śląsku dachem grzbietowym. Budynek składał się z części mieszkalnej, stajni i stodoły. Niektóre domy posiadały jeszcze rampę wokół górnego piętra stodoły. Część mieszkalna wykonana była z drewnianych bali, otoczona gankiem i zakończona głęboko opadającym dachem. Najbardziej charakterystyczne dla domów tyrolskich są drewniane balkony, wsparte na zdobionych wspornikach. Balustrady balkonów są bogato profilowane, a w dekoracjach balkonów dominują motywy roślinne np. w kształcie rozwiniętego kielicha tulipana lub lillii. Prostsze balustrady są zdobione ornamentem geometrycznym, złożonymi z motywów serca, kwadratu, gwiazdy czy trójliścia. Dół balustrady to najczęściej grzebień wycięty w jaskółczy ogon. Na uwagę zasługuje domu należące niegdyś do cieśli Johannes Lublassera, na którego balkonie po dziś dzień widnieje napis w języku niemieckim - „Błogosław Boże króla Wilhelma III”. Wyposażenie wnętrza domu tyrolskiego było najczęściej skromne, a centralną część powierzchni mieszkalnej zajmował murowany piec.

Dom tyrolskie znajdujące się na terenie gminy Mysłakowice

Zabytkowy piec z domu tyrolskiego

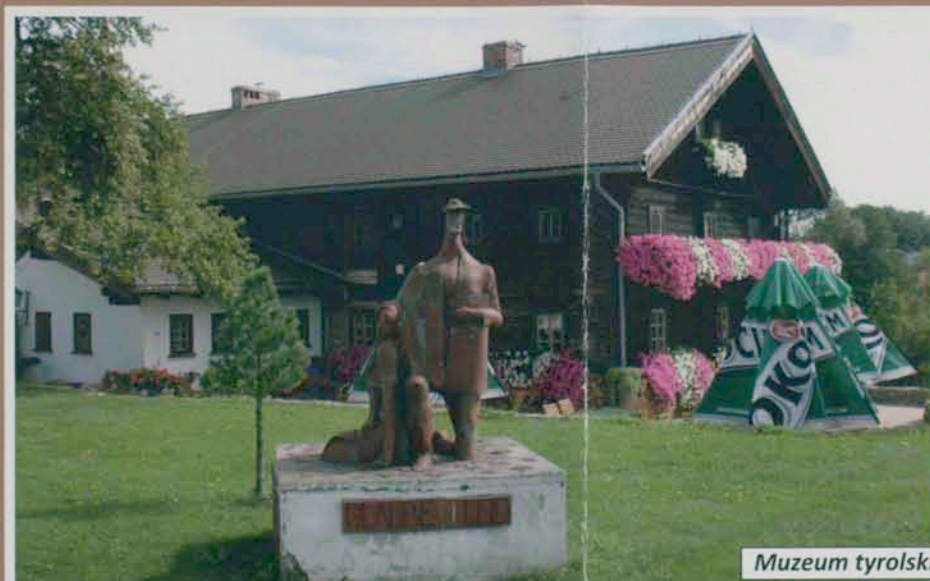
Makieta domu tyrolskiego

Muzeum architektury tyrolskiej w Mysłakowicach

W Mysłakowicach i najbliższej okolicy zachowało się aktualnie około 50 domów wybudowanych w stylu tyrolskim. Stanowią one własność prywatną. Najczęściej wykorzystywane są dla celów mieszkalnych. Dla upamiętnienia historii regionu w jednym z nich utworzono restaurację połączoną z muzeum architektury tyrolskiej. Z budynkiem związana jest bogata historia. W latach 90-tych XX wieku obiekt był bliski zawalenia. Spadkobierców ostatnich właścicieli nie było stać na jego wyremontowanie. Zdecydowali się oni na sprzedaż obiektu wraz z terenami przyległymi. Inicjatorem zakupu był zastępca burmistrza austriackiej miejscowości Mayrhofen z Zillerhal. Budynek został wyremontowany i w 1998 roku otwarty jako restauracja, a następnie także jako muzeum architektury tyrolskiej. W obiekcie eksponowane są pamiątki, zdjęcia oraz rzeczy związane z kulturą i architekturą tyrolską.

Budynek, w którym znajduje się muzeum to jeden z najlepiej zachowanych obiektów tyrolskich w Mysłakowicach. Jest on dwupiętrowy z częścią mieszkalną wykonaną z drewnianych bali, otoczoną charakterystycznym gankiem i zakończony głęboko opadającym dachem. Bogato zdobiony balkon opasujący budynek jest świadectwem sztuki tyrolskich budowniczych.

Aktualnie obiekt stanowi atrakcję turystyczną upamiętniającą dawne czasy oraz styl życia ówczesnych mieszkańców. Budynek znajduje się przy głównej trasie prowadzącej z Jeleniej Góry do Karpacza. Roztacza się z niego piękny widok na Karkonosze i Śnieżkę, który już w ówczesnych czasach, jak i aktualnie, odgrywa istotną rolę w lokalizacji obiektów uwzględniających walory krajobrazowe regionu.

Muzeum tyrolskie w Mysłakowicach

Obiekty w stylu tyrolskim na terenie Kotlinie Jeleniogórskiej

Schronisko „Szwajcarka” w Karpnikach

„Czerwony Dworek” w Mysłakowicach

Budynek szkoły w Mysłakowicach

Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych we Wrocławiu
ul. Puszczykowska 10, 50-559 Wrocław

DZPK Oddział Jelenia Góra
ul. Kamiennogórska 2, 58-570 Jelenia Góra
tel./fax: (75) 75 53 735
e-mail: jgora@dzpk.pl
www.dzpk.pl

Opracowanie: A. Kolbuch, W. Zawadzki
Skład graficzny: W. Zawadzki

Zdjęcia: Archiwum DZPK, Wikimedia Commons